

Berislav BERIĆ, Đorđe CVEJIĆ, Cvetana MARKOV, and Eoa LENGYEL

The authors present the history of foundation and subsequent work of the first midwives' schools in Vojvodina: in Novi Sad and Zrenjanin (former Petrovgrad) in 1945-1954 and at Subotica in 1947-1954. Data on the number of pupils by generations, school principals and staff, etc. are presented. Introduction covers data on founding of the first midwives' schools in Yugoslavia, too, as well as data on the first proposal for establishing Midwives' school and Maternity Hospital in Novi Sad, at the same time being the first in Vojvodina, submitted by Dr Svetozar Maksimović, physician of Novi Sad in 1879.

Stojan BERBER i Ivanka BERBER

Batinska bitka je jedna od najvećih bitaka drugog svetskog rata vodjenih na teritoriji Jugoslavije i jedna od prvih većih frontalnih borbi u kojima su učestvovali Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije.

Nakon uspešno završene beogradske operacije, jedinice III ukrajinskog fronta pod komandom maršala Tolbuhina i jedinice NOV Jugoslavije pod komandom maršala Tita izvršile su pregrupisanje, kako bi sadejstvovala II ukrajinskom frontu koji je sa istoka nadirao prema utvrđenoj Budimpešti.

Front se krajem oktobra i početkom novembra 1944. godine stabilizovao na reci Dunavu. Na njegovoj desnoj obali učvrstile su se brojne neprijateljske jedinice sastavljene od Nemaca, ustaša, domobrana i nedicevaca. Bilo je oko 30.000 neprijateljskih vojnika uz 25 artiljerijskih baterija i 30 tenkova. Ove snage dobro su se utvrdile u rejonu sela Batina, čija uzvišica na desnoj obali Dunava kontroliše čitavu površinu reke.

S vojvođanske strane, od Sombora, u rejonu od Baje do Bačke Palanke bile su sovjetske snage i to 57. armija sa 64. i 75. streljačkim i 6. gardijskim korpusom u prvom ešalonu i 4. gardijska armija od druge polovine novembra u drugom ešalonu, pod neposrednim nadzorom maršala Tolbuhina koji je tih dana boravio u Somboru.

Od jugoslovenskih snaga u prvom ešalonu bila je 51. vojvođanska divizija, a u drugom su bile 16. i 36. vojvođanska divizija, što je ukupno iznosilo oko 26.000 boraca, sve pod komandom general-lajtnanta Koste Nađa, komandanta Glavnog štaba Vojvodine.

Batinska operacija počela je noću između 7. i 8. novembra 1944. g., istovremeno kada je, prema nekima, počelo osnivanje i Vojne bolnice u Somboru. Forsiranje Dunava vršeno je u rejonu Apatina, a od 11. novembra i u rejonu sela Batina.

Ova krvava bitka, u kojoj je samo u 51. vojvođanskoj diviziji bio 271 poginuli borac, 207 nestalih, a 850 ranjenih, završena je nakon tri nedelje upornih obostranih borbi, odnosno 29. novembra 1944. g., nakon što je Crvena armija zauzela Mohač, a NOV Jugoslavije izbila pred Osijek.

U ovako velikoj operaciji i organizacija saniteta bila je veoma važna. Trebalo je za kratko vreme, pod nepovoljnim uslovima, sa ograničenim brojem sanitetskog kadra, pružiti pravovremenu medicinsku pomoć mnoštvu boraca.

Vojna bolnica u Somboru, čije je osnivanje počelo 7. novembra, a čiji je upravnik bio dr Kosta Grgurov, stomatolog, bila je prepuna ranjenika. Iako je kapacitet Bolnice bio oko 500 postelja, u njoj se nalazilo preko 800 ranjenika.

Prihvatno-trijažno-evakuacioni punkt somborske Vojne bolnice nalazio se u Prihvatnoj bolnici u Bezdanu koja je bila smeštena po privatnim kućama i u današnjoj zgradi Zdravstvene stanice. U njoj su mahom radili ruski lekari. Iz nje su teži ranjenici prebacivani u Sombor, a lakši nakon ukazane prve pomoći, vraćeni u borbene redove.

Za transport Crvena armija je koristila kamione i seljačka kola, a NOV seljačka kola i jedan rekvirirani automobil. Međutim, i pored oznake Crvenog krsta na transportu, njega je napadala neprijateljska avijacija, te su mnogi ranjenici stradali na putu do Sombora. O tome priča Velimir Tucaković, čovek koji je radio u transportu:

Ja sam baš jednom išao kolima i kad sam natovario tako oko šest bolesnika, onda su nas napale iznenada »štuke«. Na sreću našu, mi smo bili u šumici. Kad su »štuke« naišle, mi smo zaustavili sanitetska kola, naš »osmak« koji smo rekvirirali od jednog građanina, i pobjegli smo kolima u šumicu... I tako je tu bilo more ljudi koji su ležali ranjeni, ubijeni na putu, a i konja, i kola, jer su »štuke« i mitraljirale i bombardovale iz niskog leta da su samu travu šišale, tako reći...

Kad bi ranjenici prispeli u Sombor, na ulazu u Vojnu bolnicu, u današnjim zgradama Radničkog univerziteta, Medicinske škole i društvenih stanova, vršena je trijaža: lakšim ranjenicima ukazivana je pomoć od strane lekara i grupe studenata medicine, a teži su slati na Hirurško dr Antunu Rilu ili na Otorinolaringološko odeljenje dr Dušanu Mileusniću. Jedan deo ranjenika, lakših, slat je u Stapar da se leči u Bolnici kojom je rukovodio dr Stevan Popović. Crvenoarmejski su primani samo izuzetno, jer je Crvena armija imala svoje bolnice u nekim većim zgradama u gradu, a držala je i koristila i dotadašnju civilnu bolnicu.

Mora se priznati da je, zbog neiskustva i malobrojnosti stručnog kadra, bilo dosta meteža, što je pojačavalo ionako tešku sliku koju dočarava Stojanka Knežević, tada dobrovoljna bolničarka:

Kad sam otišla u Bolnicu, mislim kad je bila bitka na Batini i te velike borbe kiša je jako padala tih dana. Donosili su ranjenike svaki dan paorskim kolima. Bilo je raznih ranjenika- jedan više »noga boli«, drugi bez nogu, bez ruku. To je bilo strah i pogledati. Stavljali smo ih na nosila. Nismo imali prava nosila, već smo sami pravili i to se nosilo gore. Ni čaršava, ni zavoja, ništa nismo imali. To se kidalo gde se što stiglo i zavijalo...

Teško stanje u organizaciji počelo se popravljati 20. novembra 1944. g., kada su u Sombor prispeli opunomoćenici Sanitetskog odeljenja Vrhovnog štaba NOVJ i POJ major Vinko Zaninović, rodom iz Sinja, parti-zanski lekar od jula 1942. godine i major Ivan Safronov, »vrač administrator«, član sovjetske sanitetske misije pri Vrhovnom štabu, a koji su neposredno pre toga bili upravnici Bolnice I proleterskog korpusa u Beogradu, smeštenoj u današnjoj Gradskoj bolnici.

Dr Zaninović je postavljen za upravnika Vojne bolnice, odnosno Bolničkog centra broj 2 u Somboru, a dr Safronov za pomoćnika upravnika po medicinskoj službi.

Nova uprava je odmah počela da deluje u tri pravca: da proširi kapacitete Bolničkog centra koji je dotada pored Bolnice u Somboru imao i Bolnicu u Bezdanu i Stapar, da administrativno utvrdi prava i dužnosti zaposlenog osoblja i da podigne na viši stručni nivo medicinsku pomoć u Bolničkom centru.

Još dok su putovali iz Beograda u Sombor Zaninović i Safronov su mislili na proširenje Bolničkog centra, te su se zaustavljali u Kuli, Crvenki i Sivcu, gde su dali nalog za oformljenje bolnica s kapacitetom od po 500 kreveta, ali je do kraja batinske bitke ranjenike počela da prima samo Bolnica u Sivcu, u kojoj je radio dr Aleksandar Štefan, seoski lekar.

Pored ovoga, oformljene su bolnice u Apatinu, Torži, Odžacima i Vrbasu, od kojih je ona u Torži bila rezervisana za rehabilitaciju lakih ranjenika iz Sombora.

Krajem novembra Bolnički centar broj 2 imao je oko 2.500 kreveta, najviše u Vojvodini posle Centra u Novom Sadu. U samom Somboru zadržavani su najteži ranjenici, zarazni bolesnici i laki ranjenici kojima nije potrebno lečenje duže od deset dana, a ostali su slati u Stapar, Sivač i Toržu.

U slučaju prilliva većeg broja ranjenika sa Batine neki su upućivani u druge centre. Tako je poznato da je oko 300 ranjenika upućeno u Stari Bečej.

U organizaciji novih bolnica uprava se oslanjala i na Komandu mesta, odnosno Komandu područja, te na Gradski narodnooslobodilački odbor. U tim kontaktima naročito je bilo zapaženo istupanje dr Safronova koji je potpuno zastupao partizanske interese; vazda u žurbi, sa TT pištoljem o pojasu partizanske uniforme, s lulom u ustima, ostao je u živom sećanju svojih saradnika kao rukovodilac koji nije prezao da se pozove i na moć oružja ako je to bilo u interesu Bolnice. Svoju snalažljivost i parolu »sve za Bolnicu« preneo je na ostale, a osobito na intendante koji su u tim teškim danima uspevali da Bolnicu opskrbe najpotrebnijim stvarima, pa čak da stvore i solidne zalihe u materijalu koji je odlagan u magacin i u sanitetsko slagalište.

Administrativno sređivanje Bolničkog centra nova uprava je izvršila brzo i efikasno, jer je nacrtale obaveze i dužnosti zaposlenih u Bolnici imale već pripremljene, s obzirom na to da se tim problemom uprava bavila još u Beogradu, u Bolnici I proleterskog korpusa. Svaki profil kadra dobio je napisмено svoje obaveze, što su potvrđivali potpisima upravnik dr Zaninović i politički komesar Simeon Ćirić. Značajnijeg otpora nije bilo, sem od ranjenika kada je stupila na snagu odredba da je ranjenik obavezan pri ulasku u Bolnicu da preda oružje: patrole Komande zgrade Bolnice obilazile su bolesničke sobe i sa automatima oduzimale oružje od ranjenika koji se naredbi nisu povinivali.

Kvalifikacionu strukturu nije bilo lako popraviti. Lekara je bilo malo, a hirurga još manje: svega jedan iskusni opšti hirurg. Uprava je zato od Vrhovnog štaba NOVJ zatražila da kao pomoć pošalje dr Borivoja Damjanovića i dr Buđevca, od kojih će stići samo dr Borivoj Damjanović, a i on u januaru mesecu 1945. godine.

Nedostatak srednjeg stručnog kadra delimično je ublažen »prisilno-dobrovoljnom« mobilizacijom onadinki, za koje je organizovan bolnički tečaj koji je pohađalo oko 150 osoba: one su kao dobrovoljne sestre nastavile da obavljaju bolničarski posao.

Stručni rad postepeno se podizao na viši nivo: bilo je manje amputacija, manje tetanusa i gas-gangrene. Pojedinačni slučajevi trbušnog tifusa imali su uzrok u nehygienjskim uslovima pod kojima su partizanske jedinice živile, a slučajevi gonoreje i luesa nisu zavisili od organizacije Bolničkog centra.

Tako je Bolnički centar broj 2 postajao sve organizovanija sanitetska ustanova, uporedo s razvijanjem i bitke na Batini. Samo sa nje on je zbrinuo oko 1.070 ranjenika i bolesnika, a onda nastavio dalje da se organizuje prema potrebama III jugoslovenske armije i završnih operacija za oslobođenje čitave zemlje.

THE WORK OF THE HOSPITAL CENTRE NO.2 IN SOMBOR DURING THE BATTLE OF BATINA IN 1944.

Stojan BERBER and Ivanka BERBER

The battle of Batina was one of the greatest battles in the Second World War which took place on the Yugoslav territory, and it was one of the first great frontal battles where the Yugoslav Army of Liberation took part.

Sick and wounded soldiers were treated in the Hospital centre No.2 in Sombor. The Military hospital in Sombor began to work on November the 8th, 1944, and its chief was dr Kosta Grgurov. The initial capacity of the Hospital was 500 beds, but over 800 of wounded soldiers were always treated there. The reception triage evacuation point of the Military hospital in Sombor was situated in the reception Hospital in Beždan, which was situated in the present building of the health station, and in private houses, too. The Red-Army doctors worked mainly in it. The more severe wounded soldiers had been transported to Sombor by all available vehicles: a truck, one car put in requisition, and peasant horses and wagons. But during transportation the enemy used to bomb the territory and many wounded soldiers were killed during the evacuation. A very difficult situation in the organization itself was tried to be solved by the assistance of representatives of the health department of the Supreme Staff, major Vinko Zalinović and major Ivan Šafranov, the member of the Soviet medical mission at the Supreme Staff. After their arrival, the Hospital centre was enlarged, and hospitals were established in Kula, Crvenka and Sivac with 500 beds. During the battle of Batina, however, the wounded soldiers were admitted not only to the Hospital in Sombor, but to the Hospital in Sivac, too. Later, the Hospital in Torža was reserved only for the rehabilitation of the light wounded. At the end of November, the Hospital centre No 2 in Sombor had 2500 available beds reserved for the most severe wounded, while light wounded soldiers together with infectious patients had been evacuated to Stapar, Sivac and Torža. A course in the hospital care of patients was organized for 150 young girls, so, the shortage of the professional nursing staff was partly resolved by their voluntary mobilization.